

RESURSA UMANĂ – FACTOR DECISIV AL DEZVOLTĂRII RURALE. STUDIU COMPARATIV AL REGIUNII DE DEZVOLTARE CENTRU

*Diana Alexandru, drd. Facultatea de Geografie,
Universitatea "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca*

Abstract. The continuously changing economic background is mainly coordinated by the dynamic behaviour of the human element, while integrated into the territorial system. The amplitude of its actions either becomes obvious at a local level, or it subsequently spreads over a larger area, still, the basic unit we debate on, when considering social and economic development of an area, being the human resource. The pre-accession period to the European Union thus becomes a period of transition, challenges and changes. During such a period, the Centre Region of Development proves to act like an individual element of the national rural development process therefore, we being able to carry out an analysis of the effects the implementation of SAPARD programme determined, judging by the different behaviour of the inhabitants in each county. Having a different economic status, counties evolve differently but closely related to the entrepreneurship and individual initiative of the local actors. SAPARD Programme proved to be the instrument of assimilation of new beliefs regarding competitiveness, a means of adaptation to the new technology, truly necessary and justified in the active economic sectors, as well as the fore step towards a new stage of adjustment to the European standards.

1. Contextul socio-teritorial

Decizia de a accentua rolul pe care îl deține resursa umană în dezvoltarea oricărui spațiu vine în completarea interpretării procesului de dezvoltare rurală prin Programul de finanțare SAPARD (Programul Special de Pre-Aderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală). Datorită faptului că este un program adresat comunităților locale depinde în totalitate de reacția locuitorilor la inputul financiar nerambursabil oferit pentru investiții ale micilor întreprinzători pentru modernizare sau activități economice noi, alternative. Politica Agricolă Comună promovează principiile susținerii micilor întreprinzători și ale fermierilor din spațiul rural pentru o dezvoltare echilibrată a așezărilor rurale în cadrul unei regiuni și eliminarea disparităților existente sau cel puțin diminuarea acestora. În cadrul programului desfășurat la nivel național, fiecare regiune de dezvoltare a beneficiat în egală măsură de fondurile alocate fiecărei măsuri de finanțare declarate eligibile. Spunem în egală măsură, cu precizarea că accesul la informație și evaluarea șanselor de accesare a diferitelor tipuri de proiecte

de investiție a fost deschis și la îndemâna tuturor. În cadrul acestui proces participantul activ a fost constituit de componenta locală individuală, în timp ce în cadrul măsurii de finanțare 2.1 pentru modernizarea infrastructurii locale componenta investițională a fost reprezentată de administrația locală.

În acest sens putem precede la una din principalele aspecte relevante ale studiului nostru – cel al participării active a comunității locale în procesul de dezvoltare economică a așezărilor rurale. Este un nou tip de politică de dezvoltare în care accentul este pus pe intervenția individuală a locuitorilor pentru crearea unei economii adaptate atât spațiului cât și forței de muncă participante. Micii investitori, deși de cele mai multe ori lipsiți de tehnici de management sau de o strategie economică, sunt cuprinși în angrenajul unei strategii de dezvoltare regionale și naționale, integrându-se astfel într-un ansamblu teritorial în care au fost deja delimitate discrepanțele de ordin social sau economic și care în momentul evaluării proiectelor de investiție vor fi evaluate conform punctajelor corespondente. Nu vom lua în considerare ca aspecte principale gradul de ocupare al persoanelor din așezările rurale aparținătoare Regiunii de Dezvoltare Centru, nici gradul de educație, sau densitatea locuitorilor în teritoriu. Ne vom opri doar la gradul de inițiativă al populației rurale, având în vedere că una din condițiile accesării unui astfel de proiect finanțat prin Programul SAPARD trebuia să îndeplinească anumite condiții de eligibilitate, între care considerăm că nivelul de educație cel puțin mediu sau obligativitatea ca beneficiarul să dispună de cunoștințe de specialitate în domeniul în care urma să-și desfășoare activitatea, demonstrată prin documente oficiale reprezentau o fațetă importantă a acestui program privind accesibilitatea la finanțare și, indirect, constrângerea populației active către a-și însuși cunoștințe de specialitate prin absolvirea unor școli dedicate sau a unor training-uri organizate de diferite asociații sau instituții publice. Atitudinea populației la nou și la schimbare, într-o perioadă de tranziție scurtă, se va reflecta în gradul de transformare și modernizare a spațiului aflat într-un stadiu ridicat de necesitate. Diferența accesului societății rurale la statutul de welfare este dată de particularizarea acestui tip de program de dezvoltare, care se impune prin ofertă și nu prin impunere coordonată.

Interdependența reală între comunitate și spațiul ocupat determină crearea unor tipare de comportament și activități economice practicate, un mod de viață individual al populației care particularizează așezarea rurală căpătând funcționalitate aparte. Una din condițiile esențiale este ca politica de dezvoltare rurală să se desfășoare la nivelul comunității, la nivel local datorită funcției pe care o are populația în procesul decizional. Comunitatea locală poate surprinde avantajele pe care le prezintă oportunitățile oferite și în același timp poate sugera direcțiile de dezvoltare sau îmbunătățire a cadrului economic. Adaptarea la standarde de locuire de nivel inferior spațiului urban, constanta practicilor agricole de bază, reticența manifestată

la noile politici de dezvoltare reprezintă factori care influențează dezvoltarea socio-economică a unui spațiu rural. Unul din avantajele implicate de implementarea programului SAPARD este implicarea directă și nemijlocită a populației în procesul de dezvoltare, astfel comunitatea devenind participant activ al dezvoltării, al procesului decizional și de demarare a unei activități și nu pasiv al unui program impus.

Rezultatul analizei se concentrează în surprinderea diferențelor de valori numerice și calitative care se concretizează la finele perioadei de pre-aderare de 7 ani, perioadă de tranziție și transformare în care factorul decizional este reprezentat de comunitatea rurală. Aceste așa numite „diferențe” apar între elementele direct conectate factorului decizional. Astfel, în spațiul locuit, în cazul nostru spațiul rural, la nivel administrativ județean, înglobat în Regiunea de Dezvoltare Centru, se încearcă aplicarea politicii de dezvoltare rurală, oferindu-se accesul la programul de asistență financiară SAPARD pentru a ajuta investitorii să demareze activități economice aducătoare de venituri alternative sau pentru a-si moderniza unele deja existente în perioada de pre-aderare la Uniunea Europeană.

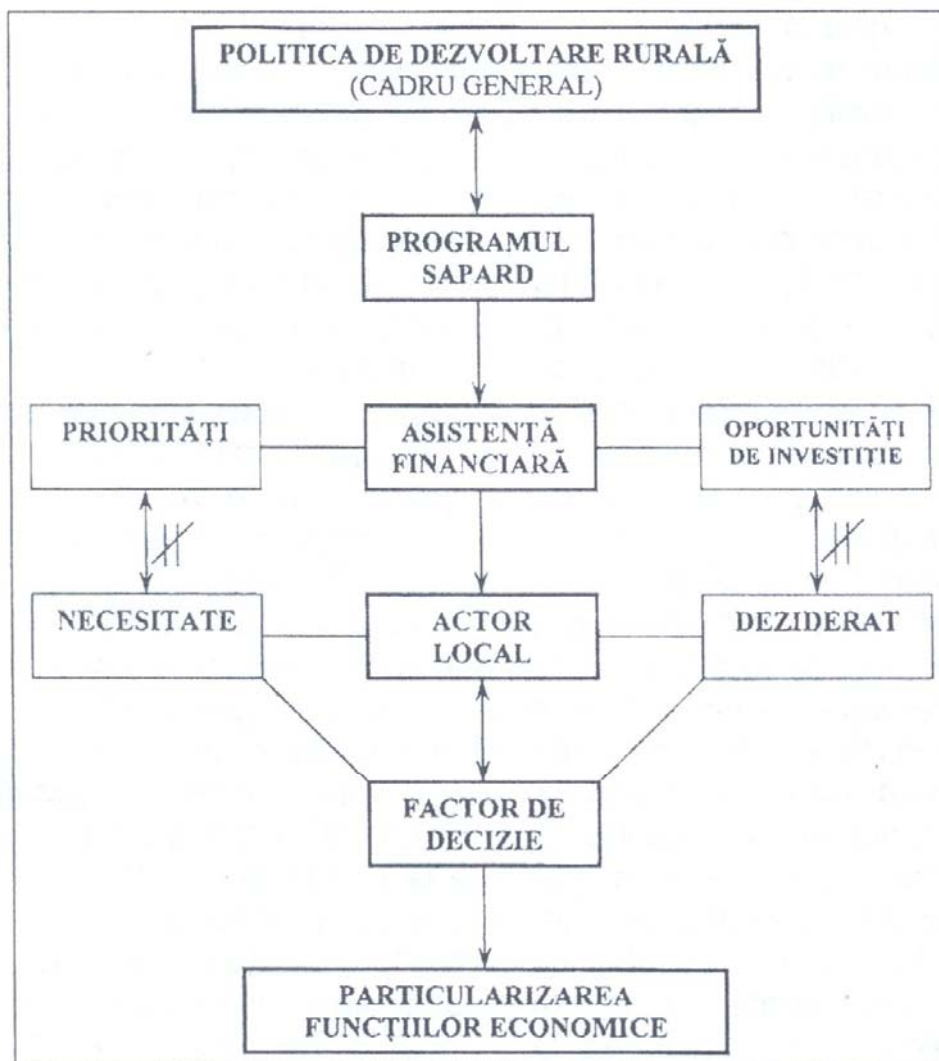

Figura 1. Centralitatea actorului local în dezvoltarea rurală

Interdependența și echivalența între elementele acestui circuit procedural, la care asistă beneficiarul, micul întreprinzător, demonstrează că finalitatea unei investiții constă doar în capacitatea actorului local de a o întreprinde. De evidențiat sunt: atitudinea populației față de angajarea într-un proces de durată (de aproximativ doi ani), puterea financiară, de care depinde în mare măsură accesarea unui proiect de investiție și tendința populației către un anumit subsector economic în conformitate sau nu cu prioritățile stabilite prin Planul Național de Dezvoltare Rurală prin intermediul căruia s-a implementat Programul SAPARD și nu în ultimul rând de accesul la informație. Cadrul general formulat de politica de dezvoltare rurală se concretizează în spațiu prin implementarea programului de asistență financiară SAPARD. Componentele laterale ale schemei de funcționare a fenomenului și de comportament a actorilor locali rezidă în relații de compatibilitate sau neconformitate între elementele cadrului general (priorități și oportunități de investiție) și cele ale cadrului specific (necesitate și deziderat) imprimat de participarea activă a actorilor locali la procesul decizional. Prin acest tip de comportament necoordonat al resursei umane se particularizează procesul general de dezvoltare într-un spațiu, urmând ca, mai apoi să se determine o regeneralizare prin răsfrângerea unui model particular la un teritoriu mai larg care se comportă în aceeași măsură. Se reflectă ciclicitatea unui fenomen în continuă transformare și care se comportă adaptat la condițiile impuse.

Din acest punct de vedere putem evalua impactul programului SAPARD în cadrul Regiunii de Dezvoltare Centru și de comportamentul diferit al populației în cadrul județelor privind modernizarea sau investițiile noi și diversitatea alegerilor și activităților în fața unor oportunități egale de investiții.

2. Priorități și investiții în dezvoltarea rurală a Regiunii de Dezvoltare Centru

Zonele prioritare propuse pentru investițiile cofinanțate prin măsura 1.1. *Îmbunătățirea prelucrării și comercializării produselor agricole* reflectă de fapt funcționalitatea probabilă a unor subsectoare de activități economice insistând asupra unor produse alimentare care prezintă potențial de prelucrare ridicat, mediu sau scăzut; prioritățile stabilite de către specialiști au menirea de a ghida investitorii către activități economice cu productivitate ridicată și cu potențial de dezvoltare. Astfel, în cadrul măsurii 1.1 toate județele regiunii prezintă potențial de dezvoltare (fig. 2).

Figura 2. Tipuri de potențial în prelucrarea produselor alimentare

Potențial ridicat	Potențial mediu	Potențial scăzut
<p>Mureș – cereale, lapte ovine, carne bovine, ovine, porcine, legume, cartofi, zahăr, in și cânepă pentru fibră, Alba – carne bovine, păsări (inclusiv ouă), vin, pește Sibiu – carne ovine, Brașov - cartofi, in pentru fibră Covasna – cartofi, zahăr, in pentru fibră Harghita – cartofi, in pentru fibră</p>	<p>Mureș – lapte bovine, păsări (inclusiv), fructe, vin, pește și produse piscicole, Alba – cereale, lapte bovine și ovine, carne ovine, legume, cartofi, pește și produse piscicole, zahăr, in pentru fibră, Sibiu – lapte ovine, cartofi, in pentru fibră Brașov – lapte bovine și ovine, carne bovine, ovine și porcine, păsări (inclusiv ouă), pește și produse piscicole, zahăr Covasna – nu s-a înregistrat potențial mediu pentru nici un subsector economic de prelucrare Harghita – lapte bovine și ovine, carne bovine</p>	<p>Mureș – floarea soarelui Alba – floarea soarelui, carne porcine, fructe, cânepă pentru fibră Sibiu – cereale, lapte bovine, carne bovine, carne porcine, legume, fructe, pește și produse piscicole, zahăr, cânepă pentru fibră Brașov – cereale, legume, fructe, cânepă pentru fibră Covasna – cereale, lapte bovine și ovine, carne bovine, porcine și ovine, păsări (inclusiv ouă), legume, fructe, cânepă pentru fibră Harghita - cereale, carne porcine, ovine, păsări (inclusiv ouă), legume, fructe, zahăr, cânepă pentru fibră</p>

Sursa: Ghidul solicitantului, Agenția Sapard

Rezultatele implementării programului SAPARD în modernizarea și înființarea de IMM-uri în sectorul industriei alimentare prezintă valorile cele mai ridicate în sectorul procesării cărnii, urmat de sectorul de prelucrare a laptelui și produselor din lapte și respectiv sectorul depozitării și prelucrării fructelor și legumelor.

Tabel 1. Măsura 1.1. Număr de proiecte contractate

Județ	Lapte	Carne	Avicola	Pește	Cereale	Fructe/ Legume	Vin	Total
Alba	4	11	1	0	1	1	1	19
Brașov	1	8	1	0	0	4	0	14
Covasna	3	2	0	0	1	3	0	9
Harghita	5	6	0	0	1	4	0	16
Mureș	4	5	1	0	2	4	0	16
Sibiu	4	5	0	0	1	1	0	11
Total_regiune	21	37	3	0	6	17	1	85

În cadrul măsurii 3.1. *Investiții în exploatații agricole*, deși județele Mureș și Harghita prezintă potențial pentru mecanizarea, modernizarea sau construcția de noi ferme vegetale, culturi de cereale, culturi de sfeclă de zahăr și plante tehnice, micii fermieri nu s-au îndreptat către acest sector de investiții, neînregistrându-se astfel nici un proiect în toată regiunea. Toate județele, exceptând Harghita, prezintă potențial în dezvoltarea exploatațiilor pomicole, legumicole și mai ales de cartofi. Într-adevăr în acest sector s-a înregistrat un număr de 11 proiecte pentru modernizarea sau înființarea de exploatații pomicole, 6 dintre acestea localizate în județul Mureș, iar 5 în județul Sibiu. Proiectele de investiții din domeniul viticol respectă prioritățile stabilite, înregistrându-se un număr ridicat de proiecte în județul Alba care se află pe lista zonelor prioritare pentru astfel de culturi. În același timp județul Alba înregistrează și cel mai ridicat număr de proiecte pentru modernizarea culturilor de câmp, contractându-se un număr de 22 de proiecte, sector care, de altfel, înregistrează beneficiari multipli în toate județele analizate.

Tabel 2. Măsura 3.1. Număr de proiecte contractate

Județ	13	15	16	17	18	22	12X	12Y	16X	16Z	19X	19Y	19Z	Total
Alba	8	0	1	8	0	19	8	0	1	0	2	0	0	47
Brașov	0	0	3	0	5	5	6	1	0	0	0	0	0	20
Covasna	1	0	0	0	3	12	5	1	0	1	2	0	0	25
Harghita	1	0	0	0	0	4	8	0	0	0	0	1	0	14
Mureș	1	0	0	1	0	9	18	0	6	0	2	1	0	38
Sibiu	1	0	0	1	0	5	8	0	5	0	0	0	1	21
Total	12	0	4	10	8	54	53	2	12	1	6	2	1	165

13 – ferme păsări; 15 – exploatații cereale, zahăr și alte plante tehnice; 16 – sere; 17 – exploatații viticole; 18 – ferme mixte; 22 – culturi de câmp; 12x – ferme de vaci; 12y – ferme îngrășare taurine; 16x – exploatații pomicole; 16z – exploatații legumicole; 19x – ferme suine; 19y – ferme berbecuți; 19z – ferme oi/capre

În ceea ce privește modernizarea sau construcția de amplasamente pentru creșterea animalelor, potențial ridicat prezintă toate județele în creșterea bovinelor și ovinelor. Decizia pe care au luat-o beneficiarii SAPARD a fost aceea de a investi și de a-și dezvolta ferme de vaci pentru lapte, sector cu cel mai mare număr de proiecte (53), dar nu au fost neglijate nici celelalte tipuri de ferme, fiecare dintre acestea înregistrând câte cel puțin un proiect de investiție. Între acestea putem evidenția dezvoltarea fermelor mixte și a fermelor de suine care au prezentat interes în aproape fiecare județ.

În ceea ce privește măsura 3.4. *Dezvoltarea economiei rurale (turism rural și dezvoltarea activităților economice aducătoare de venituri alternative)* județele componente ale Regiunii de Dezvoltare Centru nu se încadrează în categoria celor cu o situație a numărului de tractoare și

mașini agricole superior mediei pe țară, pentru a fi oportune investițiile în activități rurale diverse aducătoare de venituri alternative, însă toate intră în zona favorabilă practicării agroturismului montan, încadrându-se în grupul celor 28 de județe din zona montană, un alt motiv fiind prezența a patru județe (Brașov, Sibiu, Mureș, Alba) în zona centrală a României, zonă favorizată pentru amplasarea proiectelor privind diversificarea activităților economice rurale.

Tabel 3. Măsura 3.4. Număr de proiecte contractate

Județ	33	44	55	66	77	88	99	33x	Total
Alba	22	5	31	1	1	4	0	1	65
Brașov	122	11	0	5	1	2	0	2	143
Covasna	8	2	0	0	2	1	0	1	14
Harghita	47	1	2	1	0	0	0	8	59
Mureș	20	1	8	0	0	5	0	1	35
Sibiu	21	4	2	0	0	8	0	1	36
Total	240	24	43	7	4	20	0	14	352

33 - pensiune turistică; 44 - pensiune agroturistică; 55 – activități apicole; 66 – activități meșteșugărești (artizanale); 77 – exploatații piscicole; 88 – ferme de melci, ciuperci, viermi de mătase; 99 – unități depozitare, prelucrare fructe de pădure, plante medicinale.

Măsura 3.4 a programului SAPARD care cuprinde submăsurile de finanțare pentru dezvoltarea turismului rural și diversificarea activităților economice în spațiul rural a prezentat cel mai evident interes din partea populației având în vedere numărul ridicat de proiecte contractate înregistrat.

Axa de dezvoltare a turismului rural deține de departe prima poziție în privința investițiilor în construirea sau modernizarea pensiunilor turistice rurale reușind astfel să înregistreze un număr de 240 de proiecte contractate. Interesul crescând către înființarea fermelor apicole s-a manifestat în cadrul județelor Alba și Mureș, aici populația investind într-un număr de 31 și respectiv 8 proiecte. Nu în ultimul rând trebuie menționate inițiativele pentru crearea fermelor de melci și a ciupercăriilor, sector aflat pe locul al treilea în ceea ce privește activitatea prestată, cu un număr de 20 de proiecte din care cifra cea mai ridicată o aflăm în județul Sibiu (8), urmat de județele Mureș și Alba cu 5 și respectiv 4 proiecte.

3. Concluzii

Generalizarea unui program de susținere financiară a populației în întreprinderea de activități economice în spațiul rural are efecte de ansamblu și efecte particulare diferite cantitativ și calitativ. Ceea ce rezultă la o primă evaluare sumativă este efectul coroborat al activității locuitorilor celor șase județe componente, fără însă a surprinde comportamentul individual progresist sau stagnant care predomină în fiecare unitate administrativă. Gradul de înțelegere al avantajelor investițiilor personale

Într-un sistem de activități economice de tip familial, cu avantajele certe de angrenare a membrilor familiei, deși numărul de persoane angajate este 1:1, este demonstrat de inițierea activităților din cadrul măsurii 3.1 în special, dar și al celor din cadrul măsurii 3.4. Factorii potențial determinanți care influențează procesul de decizie al beneficiarilor sunt multipli, putând menționa *gradul de informare locală* de care a beneficiat populația rurală; *nivelul de educație* care decide accesul la practicarea activităților de profil agricol sau neagricol; *puterea financiară* pe care o deține beneficiarul, condiție esențială pentru accesarea unui proiect de investiții, în cele mai multe cazuri necesarul financiar fiind de cel puțin 50% din investiție; *nivelul de tradiționalism și constantă* care canonizează încă spațiile rurale în practicarea activităților agricole neperformante din punct de vedere al cantității și calității produselor; *modernizarea și deschiderea spre inovație* factor rezultat prin promovarea și informarea de către birourile de informare regională, organele autorizate județene și administrațiile locale. Studiul de documentare reușește să redea percepția locuitorilor asupra *spațiului rural productiv alternativ*, care, indirect, demonstrează adaptarea lentă sau rapidă a componentei umane la noile politici, strategii și programe de dezvoltare locale, regionale și naționale.

Dacă s-ar permite o ierarhizare numai după criteriul cantitativ, atunci poziția județelor în cadrul măsurii 1.1 prin intermediul căreia s-au facilitat investiții în sectorul IMM-urilor din industria alimentară unde prima poziție este ocupată de județul Alba (19), urmat de județele Harghita și Mureș cu aceleași valori (16), județul Brașov (14), județele Sibiu și Covasna ocupând ultimele poziții cu 11 și respectiv 9 proiecte de investiții. În cazul măsurii 3.1 unde apare în prim plan rolul central al actorului local în absorbția financiară și dezvoltarea activităților productive ordinea descrescătoare aduce din nou în prim plan județul Alba (47), urmat de județul Mureș la distanță valorică redusă (38), pozițiile fiind completate de celelalte județe: Covasna (25), Sibiu (21), Brașov (20), pe ultimul loc aflându-se județul Harghita (14). Măsura 3.4 cu elementele de noutate în activitățile economice practicabile în spațiul rural prezintă o situație aparte dat fiind faptul că submăsura dedicată dezvoltării turismului rural și agroturismului a absorbit mare parte din bugetul alocat acestei măsuri.

Dacă considerăm investițiile totale, incluzând astfel și proiectele destinate dezvoltării turismului rural atunci Județul Brașov se detașează ocupând prima poziție înregistrând valoarea de 143 de proiecte de investiție, urmat de județele Alba (65) și Harghita (59) cu valori apropiate, ultimele trei poziții fiind ocupate de județele Sibiu (36), Mureș (35) și Covasna (16). Dacă însă încercăm să ometem submăsura de dezvoltare a turismului rural, și ne îndreptăm atenția înspre sectoarele de activități economice aducătoare de venituri alternative, se petrec anumite rocade între pozițiile din ierarhia județeană, caz în care județul Alba menține poziția primă cu o valoare de 38 de proiecte de investiții, urmat la mare distanță de

județele Harghita (11), Sibiu (11) și Brașov (10), pe ultima poziție înscriindu-se județul Covasna (4). Prezentul studiu poate aduce o privire nouă asupra evaluării în detaliu a efectelor pozitive de ansamblu ale implementării Programului SAPARD în teritoriu în concordanță cu comportamentul manifestat de populația locuitoare, timp în care identificarea componentei județene cu rolul de „motor” al regiunii devine evidentă.

Bibliografie

- *** (2007), Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007 – 2013, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, București
- *** (2005) *Local Development Framework Monitoring: A good practice guide*, Office of the Deputy Prime Minister, London, March 2005, <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/147438.pdf>
- *** (2005) *Local Development Framework Core Output Indicators*, Office of the Deputy Prime Minister, London, October 2005, <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/147441.pdf>
- *** *Ghidul solicitantului, Măsura 1.1, 2.1, 3.1, 3.4*, Agenția Sapard, <http://www.sapard.ro/modules/freecontent/index.php?id=4>
- *** (2005) *Actualizarea evaluării intermediare a programului special de preaderare pentru agricultură și dezvoltare rurală în România, pe perioada 2000 – 2005*
- *** (2004), *New Perspectives for EU Rural Development*, Fact Sheet, European Communities
- *** (2002), *Exercițiu pentru Sapard*, Fact Sheet, Delegația Comisiei Europene în România, București
- *** *Evaluarea Programului Sapard la mijlocul perioadei de implementare 2000 – 2003*, Raport final, Romania, Ministerul Integrării Europene
- *** *Raport anual de Implementare a Programului Sapard în România pentru anul 2004*, Romania, Ministerul Integrării Europene
- *** *Council Regulation No 1268/1999 of 21 June 1999 on Community support for pre-accession measures for agriculture and rural development in the applicant countries of central and eastern Europe in the pre-accession period*, in Official Journal of the European Communities, L 161/87, http://europa.eu.int/eurlex/pri/en/oj/dat/1999/l_161/l_16119990626en00870093.pdf#search=%22%20council%20regulation%201268%2F1999%22